

Vasemmistolla on pitkä sodanvastainen historia

9.6.2022

1.

Teksti: Marcello Musto

Englannista kääntänyt Paula Rauhala

Politiikan tutkimus on selvittänyt niitä ideologisia, poliittisia, taloudellisia ja jopa psykologisia yllykkeitä, jotka ajavat yhteiskuntia kohti sotaa. Yksi sosialistisen teorian merkittävimmistä saavutuksista on puolestaan sotien kytkeminen kapitalismin kehitykseen.

Ensimmäisen internationaalin (1864-1876) johtajat korostivat, etteivät nykyaikaiset sodat enää johdu kuninkaiden kunnianhimosta, vaan vallitsevasta sosioekonomisesta yhteiskuntamallista. Työväenliike opetti, että kaikki sodat ovat ”sisällissotia”, hirvittäviä työläisten välisiä yhteenottoja, jotka tuhosivat heidän elämänsä edellytykset.

Karl Marx (1818–1883) esitti *Pääomassa*, että ”väkivalta [Gewalt] on jokaisen uutta kohdussaan kantavan vanhan yhteiskunnan kätilö”. Hän ei kuitenkaan pitänyt sotaa yhteiskunnan vallankumouksellisen muuttamisen edellytyksenä. Hänen poliittisen toimintansa päätavoitteena oli sitouttaa työläiset kansainvälisen solidaarisuuden periaatteeseen.

Friedrich Engels (1820–1895) piti sotaa niin tärkeänä kysymyksenä, että hän omisti sille yhden viimeisimmistä kirjoituksistaan *Kann Europa abrüsten?* [”Onko aseriisunta mahdollista Euroopassa?”] [\[1\]](#) Engels lähti liikkeelle siitä huomiosta, että viimeistä neljännesvuosisataa oli leimannut mantereiden suurvaltojen välinen varustelukilpailu. Tämä oli johtanut aseellisuudessa ennätysellisiin tuotantomääriin ja tuonut maanosan lähemmäksi ”ennenäkemätöntä tuhoamissotaa”. Koska pienituloisimmat maksoivat suurimman osan sodan kustannuksista, toisaalta veroina ja toisaalta sotilaina, tulisi työväenliikkeen taistella ”asepalvelusaikaa asteittain rajoittavan kansainvälisen sopimuksen puolesta”. Sen olisi puolustettava aseistariisuntaa ainoana ”tehokkaana rauhan takaajana”.

Kokeiluja ja romahdus

Rauhan aikana sodasta oli keskusteltu lähinnä teoreettisesti, mutta pian siitä tuli aikakauden polttavin poliittinen kysymys. Tositilanteeseen jouduttuaan työväenliikkeen edustajat kieltäytyivät aluksi tukemasta sotaponnistuksia missään muodossa.

Wilhelm Liebknecht (1826–1900) ja **August Bebel** (1840–1913) tuomitsivat **Bismarckin** valloituspyrkimykset Ranskan ja Preussin välisessä konfliktissa vuonna 1870 (juuri ennen Pariisin kommuunia). He äänestivät sotalainoja vastaan.

Keskustelu sodasta sai toisessa internationaalissa (1889–1916) entistä enemmän painoarvoa, kun eurooppalaiset suurvallat jatkoivat imperialistista laajentumistaan. Toisen internationaalien perustavan kokouksen päätöslauselma oli asettanut rauhan ”työläisten vapautumisen ehdottomaksi edellytykseksi”.

Myöhemmin sodanvastaisen toiminnan painoarvo toisessa internationaalissa kuitenkin väheni. Suurin osa Euroopan sosiaalidemokraattisista puolueista päätyi tukemaan ensimmäistä maailmansotaa. Tämän kehityksen seuraukset olivat tuhoisat. Ajatus, ettei kapitalistien pitäisi yksin saada nauttia ”yhteiskunnallisen kehityksen tarjoamista hedelmistä” johti siihen, että työväenliike päätyi jakamaan hallitsevien luokkien laajentumispyrkimykset. Näin se hukkui nationalistisen ideologian alle. Toinen internationaali osoittautui täysin toimintakyvyttömäksi sodan edessä. Se epäonnistui puolustamaan yhtä sen päätavoitteista, rauhan säilyttämistä.

Tarmokkaimmin sotaa vastustivat **Rosa Luxemburg** (1871–1919) ja **Vladimir Lenin** (1870–1924). Luxemburg vaati, että ”sodan sotaa vastaan” tulisi olla työväestön politiikan kulmakivenä. Kirjassaan *Sosialidemokratian kriisi* (suom. 1973) hän väitti, että toisen internationaalien luhistumisen syy oli siinä, ettei se ollut saanut aikaiseksi ”kaikkien maiden työläisiä yhdistävää toimintaohjelmaa”.

Leninin mielestä vallankumouksellisten olisi tullut pyrkiä ”kääntämään imperialistinen sota sisällissodaksi”.

Rajanvetoa

Ensimmäinen maailmansota ei jakanut ainoastaan toista internationaalia vaan myös anarkistista liikettä. **Pjotr Kropotkin** (1842–1921) piti kiinni siitä, että oli ”vastustettava hyökkääjää, joka tuhoaa kaikki toiveemme vapautuksesta”.

Kolmoisiententen voitto Saksasta olisi pienempi paha, joka rapauttaisi saavutettuja vapauksia vähemmän kuin Saksan menestys. **Enrico Malatesta** (1853–1932) sen sijaan piti useampaa kuin yhtä hallitusta syypäänä sotaan. Hän julisti, ettei ”ole mahdollista tehdä eroa hyökkäys- ja puolustusotien välillä”.

Sota synnytti keskustelua myös feministisessä liikkeessä. Se tosiasia, että naisia tarvittiin sotaan lähteneiden miesten korvaajiksi useilla perinteisillä miesvaltaisilla aloilla, vahvasti sovinistista ideologiaa vasta muodostuneessa suffragettiliikkeessä. Yksi Rosa Luxemburgin ja muiden eturivin naispuolisten kommunistijohtajien tärkeimmistä saavutuksista oli hallitusten kaksinaamaisuuden paljastaminen. Kutsumalla vihollisen porteilleen ne torppasivat kaikki perustavanlaatuiset yhteiskunnalliset uudistukset. Luxemburg ja kumppanit osoittivat tuleville sukupolville, kuinka taistelu militarismia vastaan oli erottamaton osa patriarkaatin vastaista taistelua. Myöhemmin sodanvastaisuus sai keskeisen roolin Kansainvälisen naistenpäivän juhlinnassa.

Neuvostoliitto ja sota

Sitten toisen maailmansodan syttymisen ”suuri isänmaallinen sota” on ollut iso Venäjän kansallista yhtenäisyyttä pönkittävä tekijä. Kun maailma oli sodan jälkeen jakautunut kahteen blokkiin, linjasi **Josif Stalin** (1878–1953), että kansainvälisen kommunistisen liikkeen päätehtävä oli Neuvostoliiton turvaaminen. Tämä politiikka perustui keskeisesti kahdeksan maan muodostamaan puskuriin Itä-Euroopassa.

Vuodesta 1961 lähtien Neuvostoliitto ajoi **Nikita Hruštšovin** (1894–1971) johdolla uutta, ”rauhanomaisen rinnakkaiselon” politiikkaa. Tämä rakentavan yhteistyön politiikka koski vain Yhdysvaltoja, mutta ei ”reaalisosialistisia” valtioita. Jo vuonna 1956 Neuvostoliitto oli brutaalisti kukistanut Unkarin vallankumouksen. Samat tapahtumat toistuivat Tšekkoslovakiassa vuonna 1968.

Vastauksena Prahan kevään demokratiavaatimuksille Neuvostoliiton kommunistinen puolue päätti yksimielisesti lähettää paikalle puoli miljoonaa sotilasta ja tuhansia tankkeja. **Leonid Brežnev** (1906–1982) selitti Neuvostoliiton toimia Varsovan liiton maiden rajoitetulla suvereniteetilla. ”Kun sosialismille vihamieliset voimat yrittävät reivata jonkin sosialistimaan kehitystä kapitalismin suuntaan, on kyseessä kaikkein sosialistimaiden yhteinen ongelma”. Tässä demokratiavihamielisessä logiikassa sosialismin määritelmä sidottiin neuvostojohtajien mielivaltaan.

Puna-armeijasta tuli Moskovan ulkopoliitiikan tärkein väline sen hyökättyä Afganistaniin vuonna 1979. Moskova piti oikeutenaan puuttua ”turva-alueensa” asioihin. Nämä sotilaalliset interventiot eivät ainoastaan sotineet aseistariisunnan tavoitteita vastaan, vaan asettivat sosialismin globaalisti huonoon valoon, ja heikensivät sitä. Neuvostoliittoa ryhdyttiin pitämään imperialistisena valtiona, joka käytti samankaltaisia keinoja kuin Yhdysvallat, joka oli kylmän sodan syttymisen

jälkeen sekaantunut enemmän tai vähemmän peitellysti demokraattisesti valittujen hallitusten kaatamiseen yli kahdessakymmenessä maassa.

Ei sodalle

Kylmän sodan päättyminen ei vähentänyt puuttumista toisten maiden asioihin. Se ei myöskään lisännyt kansojen vapautta valita maansa hallintotapaa. Venäjän sota Ukrainassa on jälleen haastanut vasemmiston: kuinka vastata tilanteeseen, jossa jonkin maan suvereniteettia vastaan hyökätään. Venezuelan hallitus on tehnyt poliittisen virheen, kun se on epäonnistunut tuomitsemaan Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan. Sen on tulevaisuudessa vaikea uskottavasti tuomita Yhdysvaltojen mahdollisia sotilaallisia aggressioita.

Vasemmisto on historiassaan aina kannattanut kansojen itsemääräämisoikeutta.

Toisaalta liian monet vasemmistolaiset eivät ole voineet vastustaa kiusausta osallistua sodankäyntiin – suoraan tai epäsuorasti – hurraamalla uudelle *union sacreele*. [vasemmiston lupaus olla vastustamatta sotaa, P.R.] Historia osoittaa, että kun edistykselliset voimat eivät vastusta sotaa, ne menettävät oleellisen osan olemassaolon oikeutuksestaan ja päätyvät nielemään suuren osan vastustajiensa ideologiasta.

Voi vastustaa sekä venäläistä että ukrainalaista nationalismia ja Naton laajentumista sortumatta poliittiseen päättämättömyyteen tai teoreettiseen monimielisyyteen. Liittoutumattomuuspolitiikan kannattajien ehdotukset olisivat nopein tapa päättää sota niin pian kuin mahdollista ja minimoida sodan uhrien lukumäärä. Diplomatia on välttämätöntä ja sen tulee perustua kahteen periaatteeseen: de-eskalaatioon ja itsenäisen Ukrainan neutraalisuuteen.

Vasemmistolle sota ei voi olla ”politiikan jatkamista” toisin keinoin, kuten **Clausewitzin** kuuluisa ajatus kuuluu. Todellisuudessa sota osoittaa politiikan epäonnistumisen. Jos vasemmisto haluaa päästä taas hegemoniseen asemaan ja jos se haluaa soveltaa historiansa opetuksia tämän päivän ongelmiin, sen tulee kirjoittaa lippuunsa päättäväisesti sanat: ”antimilitarismi” ja ”ei sodalle”.

[1] Tekstin on hiljattain suomentanut Jorma Mäntylä.

Alkuperäinen teksti ”The Left Has a Long, Proud Tradition of Opposing War” on julkaistu 25 kielellä, muun muassa Jacobin Magazinessa.

Marcello Musto on sosiologian professori Yorkin yliopistossa. Hänen teoksiinsa kuuluvat: Another Marx: Early Manuscripts to the International ja The Last Years of Karl Marx: An Intellectual Biography, jonka lisäksi hän on toimittanut kokoelman The Marx Revival: Key Concepts and New Interpretations.

Suomeksi hänen kirjoituksiaan on aiemmin julkaistu niin & näin -lehdessä: